

پژوهش تحصیلی، مقدم بر پژوهش مصطلح است

حجت الاسلام والمسلمین حبیب الله غفوری

به نظر حضرت عالی پژوهش چه جایگاهی در علوم اسلامی و حوزوی دارد؟

آنچه که از علوم اسلامی و منابع آن، امروزه در اختیار مراکز علمی، عالمان دینی و حوزه‌های علمیه است، نتیجه تحقیق و تألیف سلف صالح است. پژوهش‌های گسترده محققان، طی قرون متمادی پس از ظهور اسلام و نزول قرآن کریم، منشأ حفظ معارف الهی صادره از جایگاه عصمت، تولید نظریات جدید در عرصه‌های مختلف علمی و هدایت‌گری جوامع بشری در عصرها و نسل‌های متمادی گردیده است. بنابراین، حوزه‌های علوم دینی، بخش عمده سرمایه‌های علمی خویش را مدیون پژوهش و تحقیق گذشتگان اند. آیندگان نیز بهره علمی‌شان از عصر نورانی حاکمیت نظام مقدس جمهوری اسلامی، به میزان آثار علمی است که این نسل، از خود بر جای خواهد گذاشت.

تا چه حد، پژوهش را برای اساتید، فضلا و طلاب حوزه علمیه ضروری می‌دانید؟

نظام آموزشی حوزه‌های علمیه در غالب موارد، مبتنی بر بیان استاد و شنیدن شاگرد بوده که مورد نقد است و آنچه از درس و بحث حوزه در قالب تقریرات، تحقیق و تألیف شده، منشأ آثار و برکات علمی فراوان برای همان عصر و نسل‌های بعدی شده است. در صورتی که پژوهش‌های تحصیلی در مدارس علوم دینی رایج شود، فهم عمیق و دقیق مطالب برای طلاب به مراتب آسان‌تر خواهد شد؛ ضمن این که تمرینی است برای ورود به عرصه پژوهش مصطلح که عهده‌دار نقشی بی‌بدیل در گسترش و انتقال معارف دینی است؛ علاوه بر این که پژوهش، نقشی ویژه در ماندگاری علوم و تولیدات جدید علمی دارد؛ مانایی علمی و پیشرفت حوزویان نیز در آشنایی با تحقیق و پژوهش و به‌کارگیری روش‌ها و ابزار نوین در این زمینه است. پرواضح است که حوزه‌های علمیه، عهده‌دار تعمیق و بسط معارف دینی در هر دوره‌ای هستند. به انجام رساندن این مسئولیت مهم در این دوران حساس که توجه همه جهانیان به سوی جمهوری اسلامی و تفکر ملت فرهیخته آن معطوف است، بدون پژوهش و پردازش نظریات جدید مبتنی بر مبانی متقن اسلامی، ممکن و مقدور نخواهد شد.

در حال حاضر، پژوهش در چه موضوعاتی برای فضلا و طلاب حوزه علمیه، از اولویت برخوردار است؟

ورود به عرصه پژوهش به‌طور کلی برای طلاب یک ضرورت است؛ لکن برای طلاب سطح یک، پژوهش تحصیلی، مقدم بر پژوهش مصطلح است. غالب طلابی که قبل از کسب تخصص لازم، اقدام به تولید آثاری می‌نمایند، توفیقات کمتری به دست می‌آورند. اما پژوهش تحصیلی ضمن ارتقای کیفیت آموزش و تعمیق و ماندگاری مطالب در آموزش، موجب مهارت و تمرین در تحقیق و تألیف است و زمینه را برای تولید آثار علمی مقبول فراهم می‌نماید.

نسبت به موضوعات ضروری نیز به نظر می‌رسد عرصه علوم انسانی به‌شدت، نیازمند تحقیق و خلق آثار علمی جدید است. آثاری که متون مورد نیاز رشته‌های مختلف دانشگاهی و حتی رشته‌های دبیرستان‌ها را تأمین نماید. متون علوم انسانی که از بدو تأسیس، وارد دانشگاه‌های ایران شده، برگرفته از فرهنگ بیگانه و در تقابل با فرهنگ اسلامی است. گرچه که در سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی، اقدامات زیادی در شورای عالی انقلاب فرهنگی و مؤسسات پژوهشی انجام گرفته است، لکن خلأ گسترده‌ای که در این بخش بوده، تاکنون امکان جبران نیافته و نیازمند ورود جدی و گسترده حوزویان در این عرصه، بسیار مهم است.

اکنون چگونه می‌توان قدرت تحلیل را در مقالات پژوهشی ارتقاء داد؟ چه عواملی در این زمینه مؤثر هستند؟

مطالعه فراوان آثار علمی قوی در ابتدا برای یک پژوهشگر، بسیار ضروری است. شخصیت علمی و پژوهشی یک

پژوهشگر در تدقیق و تعمیق در آثار علمی اندیشمندان است که شکل می‌گیرد؛ علاوه بر این که پژوهش نیز یک تخصص مسلّم است و نیاز به آموزش دارد. شرکت طلاب و فضلا در دوره‌های آموزشی روش تحقیق نیز کمک شایانی به ارتقای تولید جدید علمی و تحلیل در مقالات و آثار علمی طلاب و فضلا خواهد کرد.

حضرت عالی رابطه پژوهش را با تحصیل چگونه ارزیابی می‌فرماید؟

مهم‌ترین اشکال روش آموزش شفاهی که روش متداول حوزه‌های علمیه است، این است که مطالب ثبت نمی‌شود؛ در نتیجه هم در معرض فراموشی است و هم تولیداتش، قابل انتقال به دیگران نیست؛ ضمن این که درصد درگیری ذهن با مطالب نیز غالباً مطلوب نیست، و در افراد متفاوت است. برای حل این مشکل، نیاز به تجدیدنظر جدی در روش آموزش حوزه‌های علمیه است. تحوّل که لازم است انجام شود، ممزوج شدن آموزش با پژوهش است که علاوه بر تحوّل و ارتقای کیفیت آموزش و ماندگاری مطالب، موجب خواهد شد پژوهشگران توانمندی از این طریق تربیت شوند و آثار ارزشمندی نیز تولید شود.

چگونه می‌توان تدریس و تحصیل پژوهش محور را در حوزه علمیه، نهادینه کرد؟

با تدوین برنامه و نظام آموزشی پژوهش‌گرا، به نحوی که آموزش از طریق پژوهش انجام گیرد، می‌توان به این هدف مهم دست یافت. تجدیدنظر در نظام آموزشی و روش تدریس حوزه‌های علمیه، یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر است. آموزش اساتید محترم حوزه‌های علمیه نیز برای نهادینه کردن این روش، ضروری است. طلاب علوم دینی تاکنون با روش شفاهی تحصیل کرده‌اند. اساتید محترم نیز که خود با همین روش تحصیل نموده و تاکنون نیز با همین روش تدریس کرده‌اند، تنها با آموزش و اطلاع از آثار و برکات فراوان آموزش پژوهش‌گرا، علاقه‌مند به استفاده از این روش مفید خواهند شد. بنابراین، تغییر روش، نیازمند آموزش جدی و منسجم در این زمینه است.

برگزاری جشنواره‌های علمی در سطح حوزه علمیه، تا چه میزان می‌تواند به رشد پژوهش در میان حوزویان یاری رساند؟

طبعاً هر عاملی که طلاب، فضلا و اساتید محترم را وادار به نوشتن نماید و نوشته‌ها نیز توسط اساتید اهل فن مورد ارزیابی قرار گیرد، کمک فراوانی به رشد توانمندی حوزویان در عرصه پژوهش خواهد نمود. به نظر می‌رسد بررسی آثار و صدور کارنامه پژوهشی از سوی معاونت پژوهش حوزه، قدم مؤثری در این زمینه است.

همان‌طور که استحضار دارید جشنواره علامه شعرانی(ره)، اختصاص به مقالات پژوهشی اساتید و فضلا دارد. پیش از این، جای چنین جشنواره‌ای در حوزه علمیه، خالی بود. حال با توجه به این که اکنون نخستین دوره جشنواره علامه شعرانی(ره) (را پشت سر می‌گذاریم، حضرت عالی چه توصیه‌هایی جهت رشد کمی و کیفی آن در دوره‌های بعد دارید؟

به اعتقاد بنده، مدارس علمیه استان باید مستقیم، درگیر جشنواره‌های علمی؛ از جمله جشنواره وزین علامه شعرانی(ره) شوند و هر سال، یکی از مدارس علمیه استان، متکفل برگزاری جشنواره و انجام مراحل آن شود و اساتید معظّم مدارس با آموزش قبلی، عهده‌دار مسئولیت‌هایی در این زمینه شوند. اساتید محترم با جشنواره علامه شعرانی(ره) (زندگی کنند و آن را به‌طور کامل، از آن خودشان بدانند. حوزه علمیه استان در مدارس شکل می‌گیرد؛ با اساتید، طلاب و مجموعه مدیریتی مدارس است که حوزه علمیه استان وجود می‌یابد. بنابراین، کلّ امور نیز لازم است به مدارس، اساتید و طلاب سپرده شود و با نظارت دقیق مدیریت استان، امور در مدارس علمیه انجام پذیرد. برگزاری دوره‌های آموزشی و تشویق متناسب صاحبان آثار برگزیده نیز تأثیرگذار خواهد بود؛ علاوه بر این که لازم است دامنه آثار نیز از مقالات پژوهشی به کلّ عرصه پژوهش در جشنواره‌های آتی گسترش یابد.

در پایان اگر توصیه‌ای به اساتید و طلاب اهل قلم دارید، بفرمایید.

اینجانب به عنوان کوچک‌ترین خادم مدارس علمیه استان تهران، از حضور اساتید محترم در جشنواره و ارائه مقالات در سال جاری، تقدیر و تشکر می‌نمایم و اعتقاد راسخ دارم که با ورود طلاب، فضلا و اساتید محترم به عرصه پژوهش، شاهد تحوّل بنیادین در ارتقای کیفیت آموزش و سطح علمی حوزه علمیه استان خواهیم بود. محورهایی نیز برای تحقیق و پژوهش وجود دارد که معاونت پژوهش حوزه علمیه استان، آمادگی دارد آن‌ها را به اساتید پژوهشگر واگذار نماید. ضمن

این که از زحمات معاونت پژوهش حوزه علمیه استان و همکاران فاضل و ارجمندشان نیز تقدیر و تشکر می‌نمایم.